

- ком университете. 1894 год. – Кн. вторая : Приложения. – М., 1894.
10. Леві-Строс К. Структурна антропология / К. Леві-Строс ; пер. з фр. З. Борисюк. – К. : Основи, 2000.
9. Соколова З. П. Животные в религиях / З. П. Соколова. – СПб. : Лань, 1998.

Hanna Pavlenko

THE MIRACULOUS IN THE CHRONOGRAPHICAL “ALEXANDRIA”

This article is an introduction to the difficult and diverse theme of the investigation of the “miraculous” in Ukrainian medieval literature. That is why the reader will not find a developed conception here, but will instead find separate abstracts and remarks. The article poses a problem rather than solving it.

Keywords: text, miraculous, magical, “Alexandria” Pseudo-Cleisthenes, aneurotic-magical, picture of the world, locus of the desert, locus of the island, topos of the wild man.

УДК 821.111-1«18»09

Рязанцева Т. М.

SONNETS OF DESOLATION ДЖЕРАРДА МЕНЛІ ХОПКІНСА У ПАРАДИГМІ МЕТАФІЗИЧНОЇ ПОЕЗІЇ

Статтю присвячено розглядові творчості класика британської літератури Дж. Менлі Хопкінса у парадигмі метафізичної поезії. Автор аналізує «Сонети зневіри», порівнюючи їх із творами європейських поетів-метафізиків XVII ст. та визначаючи подібності і розбіжності тематики, поетики, стилістики.

Ключові слова: Джерард Менлі Хопкінс, «Сонети зневіри» (“Sonnets of Desolation”), метафізична поезія, англійська «метафізична школа» XVII ст., полісемія, семантична гра.

Британський поет Джерард Менлі Хопкінс (1844–1889) належить до авторів широко знаних і досліджуваних у світі, але фактично невідомих в Україні. Відсутність творчості цього митця на обрядах українського перекладу й літературознавства (за винятком кількох невеликих розвідок Л. І. Скуратівської [див., зокрема, 1]) найлегше пояснити ідеологічними міркуваннями. Поезія Хопкінса в основі своїй глибоко релігійна, сам він ще у студентські роки перейшов у католицтво, а згодом склав чернечі обітниць, вступивши до Товариства Ісусова, ордену єзуїтів, котрий у радянські часи визначали не інакше як «реакційний». Цій релігійній організації, до речі, й нині належать авторські права на творчу спадщину письменника.

Але брак уваги до поезії Хопкінса має, імовірно, і суто технічні причини. Незвична ритміка у поєднанні з вишуканою алітерацією та іншими формальними прикрасами, серед яких не остан-

нє місце посідає гра значенням і звучанням слова; аудіовізуальна метафорика, покликана уявити унікальність об'єктів зображення та зафіксувати перебіг думок і почуттів, – усе це робить поезію британського автора складною для перекладу й аналізу. Загальне уявлення про характер цих труднощів дає, приміром, праця Т. Бичкової (2008), присвячена проблемам перекладу творів Хопкінса російською мовою. За підрахунками дослідниці, точність відтворення оригінального змісту у перекладах одного з найвідоміших його творів («Сокіл») не перевищує 55 відсотків [див.: 2; 3].

На батьківщині Дж. М. Хопкінса його твори, видані окремою збіркою лише посмертно, у 1918 р., викликали захоплення надзвичайною «модерністю» поетики і стилістики порівняно з сучасниками-вікторіанцями і змусили визнати революційний внесок поета у розвиток англійської метрики. «Останнім словом поетичного

стилю» називав поезію Хопкінса В. Б. Йейтс [цит. за: 4, с. 2127. Тут і далі підрядний переклад мій. – Т. Р.]. Високу оцінку його експериментам дали у другій половині ХХ ст. нобелівські лауреати Й. Бродський і Ш. Гіні.

Геніальною знахідкою Хопкінса є т. зв. *“sprung rhythm”* («хисткий, розхитаний ритм» – поєднання одного наголошеного складу з трьома ненаголошеними замість традиційних двох), хоча сам поет зазначав, що такий ритм траплявся у фольклорі та в деяких давньоанглійських авторів, зокрема у Чосера.

Варто наголосити, що критики виявили однакостайність у визнанні формальних новацій поезії Хопкінса, але й нині по-різному оцінюють вагомість її змісту. Втім, дослідники одноголосні щодо непідробності складних релігійних почуттів поета і його прагнення відтворювати унікальність усіх проявів буття. Творчість Дж. М. Хопкінса посіла належне місце у каноні національної літератури [докладніше див., напр.: 3; 4; 5]. Його поезії внесені до освітніх програм і провідних антологій; проводяться конференції, видаються спеціалізовані часописи, присвячені біографії та творчості цього митця (напр., *Hopkins Quarterly*). Видатний лінгвіст Р. Якобсон не раз називав Хопкінса *«великим поетом і теоретиком...»* [6, с. 83]. У багатьох своїх працях він погоджувався з міркуванням британського автора щодо значення граматичних фігур у поезії, паралелізму, рими тощо [див.: 5; 6]. Загалом різноманітним аспектам літературної діяльності Дж. М. Хопкінса присвячено понад дві тисячі наукових праць [докладніше див.: 2; 3].

Однак не всі особливості творчості британського митця висвітлені повноцінно, і це свідчить про необхідність й актуальність подальшого активного дослідження доробку Дж. М. Хопкінса. Так, пропонується розвідка має на меті виявити в окремій групі творів письменника риси тематики, поетики і стилістики, притаманні метафізичній поезії. Крім того, діахронічне зіставлення *“Sonnets of Desolation”* із метафізичними творами письменників доби Бароко – іспанця Ф. де Кеvedо й англійця Дж. Донна – має унаочнити характерні особливості метафізичної поезії ХІХ ст., що свідчать про новий шабель її розвитку.

Одночасність публікації поезій Хопкінса й нового осмислення англійської «метафізичної школи» ХVІІ ст. (праці Г. Грірсона 1912 р. і Т. С. Еліота 1919–1923 рр.) [див.: 7; 8] сприяла швидкому виявленню паралелей між цими літературними явищами. Зіставлення релігійних творів Хопкінса і Дж. Герберта (рідше Дж. Донна і Р. Крешоу) давно стало спільною ознакою багатьох праць, присвячених феномену метафізичної поезії [див., напр.: 4; 9; 20]. Відчуття кри-

зи віри і беззастережна щирість у висловленні суперечливих релігійних почуттів, спільні для Донна, Герберта і Хопкінса, вважалися одним із провідних елементів ідейної «сучасності» їхньої творчості та з особливим розумінням сприймалися аудиторією, яка пережила Першу світову війну. Подібність технічних прийомів ставала помітнішою у світлі позитивної оцінки Т. С. Еліотом провідних ознак метафізичної поезії ХVІІ ст. – *«багатозначності і стислості»* [див., зокрема, 9, с. 118]. Вказували також на безпосередню обізнаність Дж. М. Хопкінса з творами поетів-метафізиків та його особливе зацікавлення поезіями Дж. Герберта.

Загалом дослідження творчості Хопкінса в аспекті метафізичної поезії позначені певним звуженням перспективи. Його доробок зазвичай аналізували лише у парадигмі англійської метафізичної школи, без огляду на інші європейські літератури. Дослідники зосереджувалися на формальних особливостях, наголошуючи подібність поетичної техніки Хопкінса й англійських авторів доби Бароко. Дивує те, що важливе для Хопкінса поєднання думки і почуття у слові пов'язують тільки з ученням середньовічного філософа Йоанна Дунса Скотта, котрим захоплювався поет, не вбачаючи у цьому ланки, яка єднає творчість митця ХІХ ст. із принципами метафізичної поезії міцніше за будь-які формальні прийоми. Лише у розвідці Дж. Данкена, де масив англійської метафізичної поезії розглянуто в діахронії [9], дослідник зауважує відповідність тематики, наявність у творах письменника-вікторіанця повноцінних метафізичних концептів, особливу увагу Хопкінса до гармонійного поєднання думки й почуття в образах, динамізм і схильність до фіксації складних душевних станів.

І все ж *«метафізичними»* частіше називають особливості індивідуального стилю Хопкінса, типові для Бароко взагалі: ускладнену образність, кольоровий і числовий символізм у річищі християнської традиції, використання антитез і парадоксів, синонімів й омонімів, захоплення сонетною формою, певний дидактизм тощо. Відповідно, до *«найметафізичніших»* [9, с. 93] іноді відносять емблематичні і навіть етикетні поезії Хопкінса, яким властиві перелічені формальні ознаки (*“The Blessed Virgin Compared to the Air We Breathe”*, *“Rosa Mystica”*), залишаючи поза увагою значно глибші твори, вписані у метафізичну парадигму передовсім на рівні змісту завдяки відповідному розробленню тем і проблематики.

Яскравим прикладом є так звані *“Sonnets of Desolation”*¹. Під такою умовною [див.: 10,

¹ Назва надзвичайно вдало ілюструє не лише провідні настрій творів, а й деякі стилістичні ознаки метафізичної поезії, зокрема гру сенсів, засновану на використанні максимально багатозначних слів. Англійське *“desolation”* тут треба розуміти як «пустошність», «закинутість», «самотність» і «зневіру» водночас.

с. 372] назвою зазвичай розуміють кілька сонетів, написаних, вірогідно, протягом 1885–1886 років. До цієї групи (визнати її циклом заважає відсутність авторського датування, невпевненість щодо послідовності розташування поезій, а також розбіжності дослідницьких міркувань з приводу їх остаточної кількості) традиційно відносять шість сонетів, п'ять з яких називаються за першими рядками: “*To Seem the Stranger*” («Здаватися чужинцем»); “*I Wake and Feel*” («Прокинуся і відчуваю»); “*No Worst*” («Немає гірш, як»); “*Patience, Hard Thing*” («Терпіння – річ важка»); “*My Own Heart*” («Моє власне серце») [11, с. 166–167, 170], а за одним – “*Carrion Comfort*” («Мертва розрада») [11, с. 168] – закріпилася назва, запропонована другом Хопкінса і видавцем його збірки, поетом Р. Бріджесом [див.: 12, с. 2133].

Названі твори об'єднує тема Самотності, яка в цьому випадку є аспектом однієї з провідних тем метафізичної поезії – стосунків Бога і Людини. Ліричний герой Хопкінса «волає у пустелі», і пустелю цю слід розуміти як трагедію відсутності спілкування не лише з людьми, а й із Богом. Почуття, відображені у сонетах, зумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми обставинами життя письменника. Віддаленість від родини і друзів, взагалі складні умови перебування в Ірландії, куди Хопкінса направили працювати за рішенням ордену, стали тлом внутрішнього розбрату, спричиненого відчуттям власної творчої недосконалості, «неплідності» і навіть кризи віри, котра (як свідчать листи й особисті нотатки) [див., напр.: 11, с. 266–267, 270] полягала не у втраті духовних орієнтирів, а в сумнівах щодо можливості гідно подолати обраний шлях. Тому не дивно, що образність цих сонетів, яка загалом перебуває у межах християнської традиції (семантичне поле понять *peregrinatio vitae, homo viator*), містить картини *важкого, нездоланного* шляху, виснажливої подорожі через небезпечні краї, а тональність творів відображає почуття самотності, загроженості, беспорядності та глибокої втоми.

Тематичне рішення і навіть традиційна метафорика (подолання шляху через гори, скелі й провалля як іномовлення проблем духовного поступу), вибудована за принципом руху «від земного до небесного», самі собою дають змогу розглядати «*жахливі сонети*» Дж. М. Хопкінса у парадигмі метафізичної поезії. У цих прозорих метафорах відбилися її характерні риси, афористично сформульовані Е. Лоу: «*чуття драми, чуття процесу та цікавість до внутрішніх порухів думок і почуттів*» [13, с. 223]. Детальніший розгляд виявляє у цих творах інші засадничі ознаки метафізичної поезії: проблематику, побудовану на антитезах (центральною тут, зрозумі-

ло, є протиставлення минушого, фізичного сталому, духовному), наявність думки в образі, змалювання суперечливих емоційних станів із використанням фізичних об'єктів як матеріальних відповідників духовних феноменів.

Тематика, проблематика й стилістика “*Sonnets of Desolation*” Хопкінса, написаних наприкінці XIX ст., виявляють глибинну спорідненість (подекуди навіть вражаючі збіги) з циклом релігійних поезій «*Геракліт-християнин*» (*Heráclito cristiano*, 1613) класика іспанської літератури, видатного поета-метафізика Ф. де Кеведо [14, с. 19–40]. Двадцять вісім його творів (більшість з яких – сонети), «*сповнених занепокоєння й туги... котрі відбивають життя, що проминуло як негідне християнина*» [15, с. XVI], є по суті безпосереднім діалогом людини з Господом. Ліричний герой Кеведо, так само як і герой Хопкінса, гостро переживає розлученість з Богом й усвідомлює необхідність встановити зв'язок із Ним, але цим базова подібність вичерпується.

Початковий імпульс діалогу з Господом у творах Кеведо і Хопкінса йде, сказати б, у протилежних напрямках. Розпач ліричного героя «*Геракліта-християнина*» зумовлений усвідомленням власної грішності й слабкості, що провокують острах і неспроможність розпочати повноцінне спілкування з Богом, стосунки з Яким вибудовуються за одвічною вертикаллю: раб – пан. Ініціатива спілкування йде від Господа, Людина ж виявляє певну пасивність: із жахом фіксує швидкоплинність часу, вона декларує необхідність кардинальних змін у собі, але, розуміючи їхню травматичність, прагне відкласти їх якнайдалі (фактично – аж до смертного часу, коли безпосереднє спілкування з Богом стане невідворотним).

Прикметно, що ліричні герої Кеведо й Хопкінса скаржаться на втому і виснаженість. Але у творах іспанського митця вони спричинені ваганнями та відчуттям безвиході, котрі символізує *рух на місці або безцільний, некерований, обмежений зовнішніми обставинами рух*, втілений в образах лабіринту, пустелі, бурхливого моря, *закритого* простору, де герой приречений блукати *наосліп*. Таким чином, динаміка душевних процесів ліричного героя Кеведо – це динаміка блудного кола, яке грішна і слабка людина не здатна розірвати самостійно, сподіваючись отримати спасіння *зовні*.

У світлі засадничих положень Тридентського собору (1545–1563) щодо індивідуального спасіння дорослих ліричний герой Кеведо, сказати б, затримався на початковому щаблі цього процесу: він відчуває себе «*відкритим для спасіння*» і проголошує покаяння, але сам визнає за собою брак сміливості і твердості для рішучого переходу на наступний рівень [див.: 16].

“*Sonnets of Desolation*”, як здається, демонструють вищий щабель у розвитку діалогу Людини з Господом. Образи Людини і Бога так само розташовані на традиційній вертикалі, але ліричний герой уперто працює над подоланням цієї відстані. Динаміка сонетів відображає загалом *рух до мети*, ускладнений браком необхідної підтримки й розради. Тож у творах переважають образи *відкритого*, хай небезпечного, простору (гори, скелі, провалля, руїни), а серце ліричного героя, власне, ще один герой-мандрівник сонетів Хопкінса, *бачить* навіть у темряві (“*I Wake and Feel*”) [11, с. 166].

Ліричний герой британського поета демонструє не лише втому і спустошеність, а й стійкість у випробуваннях. Він відмовляється «розкошувати розпачем» [11, с. 168], попри все плекає «важку річ – терпіння» й надію [11, с. 170]. Ініціатива у спілкуванні з Господом у цих творах належить саме Людині, а сміливість їхньої тональності (надто, коли пригадати, що Хопкінс був єзуїтом) далеко випереджає Кеведо, Донна або Герберта. Зверненням до Бога у «*жахливих сонетах*» притаманні не так бунтарські інтонації декого з романтиків, як абсолютна щирість, що передбачає вираження будь-яких, зокрема негативних, почуттів. Це помітно у “*Patience, Hard Thing*”, “*My Own Heart*” [11, с. 170], але особливо – у “*Justus Quidem Tu Es, Domine...*” («Справедливий Ти, Господи...») [11, с. 183], побудованому на уривкові з Книги Пророка Єремії: «Справедливий Ти, Господи, будеш, коли б я судився з Тобою, проте правуватися буду з Тобою: чому то дорога безбожним щаститься...» (Єр., 12:1). Цей твір не завжди зараховують до аналізованої групи поезій [див.: 10, с. 372; 12, с. 2133], але саме тут ліричний герой наважується з усією відвертістю дорікнути Богові за невідповідне ставлення до людини, яка присвятила ціле життя Його справі.

І все ж поет розуміє Бога більше як друга (хай навіть недосяжно далекого), ніж як пана. У цьому сенсі ліричний герой “*Sonnets of Desolation*”, згідно з положеннями Тридентського собору, переходить на наступну сходинку процесу індивідуального спасіння, напружено працюючи над оновленням своєї внутрішньої сутності, «добровільно приймаючи ласку Божу та Його дари, внаслідок чого людина перетворюється з неправедної на праведну, з ворога на друга, а отже – й на спадкоємця, згідно з надією на життя вічне» [16].

Питання про те, наскільки ліричний герой Хопкінса усвідомлює факт цього перетворення, є цікавим нюансом, що належить до питань пов’язаних із розробленням мотиву «кари як милості Божої» у метафізичній поезії, і вартий окремої розвідки. Але саме наголос на необхід-

ності внутрішніх змін (навіть травматичних) як форми активної співпраці людини з Богом, ноти сміливої відвертості у зверненнях до Нього, як здається, надають релігійним творам автора XIX ст. уже згадуваної «модерності» звучання та дають змогу побачити спільні тенденції у розробленні теми Віри у католика Хопкінса і православних авторів XX ст., зокрема О. Стефановича і М. Цветаєвої.

Поетика і стилістика, сказати б, остаточно закріплюють “*Sonnets of Desolation*” у парадигмі метафізичної поезії. Крім традиційних порівнянь релігійних творів Хопкінса, Донна і Герберта, слід звернути увагу на близькість деяких прийомів британського поета до техніки Кеведо у «*Геракліті-християнині*», хоча простота сонетів іспанського автора видається, на перший погляд, прямою протилежністю до ускладненого синтаксису, архаїзованої лексики й авторських неологізмів Хопкінса. Втім, в обох випадках образна система загалом пов’язана з певними частинами Святого Письма (Книга Буття, Книга Йова, Книга Псалмів, Євангеліє), а система стилістичних засобів скерована на максимальний рівень напруги і якнайточніше вираження суперечливих душевних станів. Сенс цієї напруги передає вираз М. Бердяєва «*туга за трансцендентним*» [17, с. 9]. Розгляньмо це на прикладі “*Carrion Comfort*” [11, с. 168] – твору, який можна вважати кульмінаційним в аналізованій групі сонетів, позаяк саме у ньому закарбовано досвід безпосереднього спілкування людини з Богом.

Як уже зазначалося, ключовою опозицією “*Sonnets of Desolation*” є протиставлення минушого, тілесного сталому, духовному, граничними втіленнями котрих є, відповідно, людина і Бог. Фінальний образ “*Carrion Comfort*” – картина боротьби з Богом – унаочнює основну ідею твору: покора Божій волі (а з тим і перехід на новий духовний рівень) не дається Людині без внутрішньої боротьби. Динаміка сонету відображає, власне, процес зближення. У першому катрені людина декларує власну силу і стійкість у випробуванні, у другому вона опиняється у стані переможеного, втікача, який прагне уникнути зустрічі з Богом і наразі перебуває *насподі, під* скелею, левиною лапою; ногою таємничого супротивника; простертий без сил на землі під натиском буревію або під «*темними спопеляючими очима*». Розуміння ж Бога (пряме звернення до Нього замінено евфемізмом “*Thou terrible*”, буквально – «Ти, жахливий», «Ти, грізний») як вищої сили передано через Його буквально *верхню* позицію переможця. Але ситуація кардинально змінюється, тільки-но людина усвідомлює необхідність покори як засобу духовної еволюції (перший терцет). Проте остаточний злам ще попереду, тож наприкінці твору Людина і Бог

представлені, сказати б, у ситуації динамічної рівноваги – боротьби (*lay wrestling*). Граматичний час Present Continuous останнього речення сонета не просто увиразнює притаманне метафізичній поезії «чуття процесу», але й засвідчує сміливу новацію авторського потрактування традиційних образів. Незавершеність події становить різкий контраст із першоджерелом (Буття, 32:25–32), адже у біблійній оповіді Яків повідомляє про свою боротьбу з Богом у минулому часі: «бачив був Бога лицем у лице, та збереглася душа моя» (Буття, 32:31), наголошуючи остаточну звершеність надзвичайної події і змін, які вона знаменує.

Водночас у сонеті існує перегук між двома групами традиційних образів, побудований за принципом протиставлення «за змістом» – приклад одного з типів «біблійного паралелізму», описаних ще Р. Лаутом [цит. за: 6, с. 99–100]. Згадані вище образи Божої сили і гніву, які жахають слабого грішника, походять переважно з Книги Йова та Псалмів, де людина протиставлена Богові. Однак далі на розпачливе «чому?» щодо сенсу людських страждань, відповідає євангельська метафора зерна (іномовлення сталого, духовного) і полови (минушого, тілесного), яка має відлетіти, аби зерно могло залишитися “*sheer and clear*” («чистим і ясним»), ставши запорукою спасіння, злиття людини з Богом (див., зокрема, Матвія, 3:12; Луки, 3:17).

Прикметно, що динамічна рівновага боротьби з Богом у сонеті Хопкінса є ніби відповіддю на один із найвідоміших «Побожних сонетів» (“*Holy Sonnets*”) Дж. Донна (“*Batter my heart...*” / «Розбий мені серце...») [18, с. 103]¹. Ліричний герой Донна (подібно до героя Кеведо), перебуваючи на найнижчій точці вертикалі, наважується лише благи Бога «кинути його на землю», «ув’язнити» і навіть «звалтувати» задля того, щоби потім «піднятися й встояти», «оновитися», «очиститися», але про подальший розвиток подій у творі (та й в інших «Побожних сонетах» Донна) не йдеться. Таким чином, ліричний герой Хопкінса, образно кажучи, починає свій духовний рух там, де зупинилися поети-метафізики XVII ст.

Найвиразнішим метафізичним концептом твору є образ розпачу (*Despair*), реалізований у титульному оксимороні “*carrion comfort*” (буквально – «мертва, гнила, розкладена розрада» в сенсі «згасла надія»). Це – авторський неологізм Хопкінса, утворений шляхом граничного посилення англійської ідіоми “*cold comfort*” («слабка», буквально – «холодна розрада») з урахуванням метонімічного значення слова «холод-

ний» = «мертвий». Однак повноцінний метафізичний концепт – то не сам оксиморон “*carrion comfort*”, а все перше речення твору: “*Not, I’ll not, carrion comfort, Despair, not feast on thee...*” («Ні, не розкошуватиму тобою, мертва розрада, Зневіро...») [11, с. 168]. Полісемія слова “*carrion*”, серед провідних значень якого – «мрець», «мертве тіло», унаочнює протиставлення тілесного духовному в основі аналізованого концепту, яке забезпечує його динаміку й напругу. Відмовляючись піддатися розпачу, ліричний герой відкидає слабкість, властиву тілесній (нижчій) частині людської природи, обираючи на користь духу (вищої її частини), тобто плече надію – одну з провідних християнських чеснот (див., зокрема, Рим., 8:24), рушійну силу духовних змагань героя Хопкінса.

Полісемія як основа семантичної гри взагалі є однією з провідних стилістичних ознак метафізичної поезії. У “*Carrion Comfort*” бачимо кілька прикладів її застосування, близьких до поетичних практик Донна й Кеведо. Найочевиднішим є обігрування омонімії “*cheer*” у терцетах, де наприкінці першого це слово означає «радіти», «веселитися», «тішитися», а на початку другого – «вітати». Драматичний ефект «переключення сенсів» досягається тут максимально близьким розташуванням омонімів у тексті, де один із них завершує твердження, а другий – розпочинає питання до цього твердження: “*...my heart lo! Lapped strength, stole joy, would laugh, cheer. // Cheer whom though?*” («...моє серце, слухайте! Ковтнуло сили, потай сповнилося радості, могло б сміятися, радіти. // Вітати кого ж?») [11, с. 168]. За подібним принципом у завершальних словах останнього рядка: “*...I wretch lay wrestling with (my God!) my God*” обіграно багатозначність виразу “*My God*” («Боже мій!») – вигук і звернення, твердження). У тому самому рядку цікавий змістовий обергон виникає у слові “*wretch*” – «негідник»/«бідолаха».

У терцетах використовуються також пароніми: “*fly/lie*”; “*toil/coil*” або інші близькі за звучанням слова й вирази: “*since/seems*”; “*which one/each one*”, де у кожній із подібних пар звуковий ефект несе особливе змістове навантаження (контраст, уточнення тощо), загалом підтверджуючи думку Р. Якобсона: «У поезії будь-яка явна подібність звучання розглядається з точки зору подібності і/або неподібності значення» [5].

Зрозуміло, що стилістичні особливості, притаманні метафізичній поезії, не вичерпуються у “*Carrion Comfort*” наведеними вище прикладами. Проте навіть проаналізовані прийоми підтверджують своєрідний розвиток традицій англійської «метафізичної школи» XVII ст. у сонетах Хопкінса. Зіставлення творів британського митця з доробком поетів-метафізиків інших

¹ Іншою промовистою літературною аллюзією у сонеті Хопкінса є “*not choose not to be*” («не прагнути небуття») першого катрена – єдино можлива відповідь християнського священика на питання шекспірівського Гамлета “*to be or not to be?*”.

країн, зокрема Іспанії, виявляють виразну подібність їхньої техніки до прийомів концептизму – напряду метафізичної поезії, очолюваного Ф. де Кеведо. Про це свідчить, приміром, максимальне використання можливостей полісемії слів і виразів замість типового для інших творів Хопкінса сполучення кількох прикметників чи дієслів задля «ущільнення» змісту.

Модифікації у розробленні теми Віри, які виявляє порівняння сонетів Хопкінса і Кеведо, свідчать про нову фазу духовного пошуку і, своєю чергою, відкривають творчість Хопкінса для подальших діахронічних зіставлень як з англійськими, так і з іншими європейськими поетами міжвоєнного покоління, у творчості котрих спостерігаються аналогічні тенденції, приміром – з О. Стефановичем.

«*Жахливі сонети*» не є поодиноким прикладом метафізичних поезій у творчій спадщині Хопкінса. Існує чимало його творів, які цілком відповідають визначенню метафізичних з огляду на тематику й стилістику або, за визначенням Дж. Сміта, можуть вважатися творами «*метафізичних перспектив*», тобто метафізичними у розробленні певних тем, попри відсутність у них власне метафізичних концептів [докладніше див.: 19].

Отже, як здається, розгляд творчості Дж. М. Хопкінса у парадигмі метафізичної поезії свідчить на користь давнього висновку Х. С. Вайт про неможливість вважати таку поезію «*ізольованим феноменом, притаманним лише XVII ст.*», бо вона є «*повторюваним аспектом усієї поезії в цілому*» [20, с. 75].

ДОДАТОК

Gerard Manley Hopkins

(Carrion Comfort)

Not, I'll not, carrion comfort, Despair, not feast on thee;
Not untwist – slack they may be – these last strands of man
In me ór most weary, cry *I can no more*. I can;
Can something, hope, wish day come, not choose not to be.

But ah, but O thou terrible, why wouldst thou rude on me
Thy wring-earth right foot-rock? lay a lionlimb against me? Scan
With darksome devouring eyes my bruised bones? and fan,
O in turns of tempest, me heaped there; me frantic to avoid thee and flee?

Why? That my chaff might fly; my grain lie, sheer and clear.
Nay in all that toil, that coil, since (seems) I kissed the rod,
Hand rather, my heart lo! lapped strength, stole joy, would laugh, cheer.

Cheer whóm though? The héro whose héaven-handling flúng me, fóot trod
Me? Or mé that fóught him? O which one? is it eách one? That níght, that year
Of now done darkness I wretch lay wrestling with (my God!) my God.

Hopkins G. M. Poems. The Oxford Authors / G. M. Hopkins ; ed. by C. Phillips. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 1986. – P. 168.

1. Скуратовская Л. И. Образы красоты как лейтмотив поэзии Дж. М. Хопкинса / Л. И. Скуратовская // Від Бароко до пост-модернізму : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2005. – С. 108–113.
2. Бычкова Т. В. Лексическая типология оригинальных и переводных текстов: на материале поэтических произведений Дж. М. Хопкинса (сравнительно-сопоставительный аспект) : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языковедение» / Т. В. Бычкова. – М., 2008. – 21 с.
3. Попова И. Ю. Поэтика Джерарда Мэнли Хопкинса. Традиции и новаторство : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.01.05 «Литература стран Западной Европы, Америки и Австралии» / И. Ю. Попова. – М., 1991. – 25 с.
4. Ford G. H. Gerard Manley Hopkins / G. H. Ford, C. T. Christ // The Norton Anthology of English Literature. Major Authors. – Sixth Edition. – New York ; London : WW Norton & Co. Inc., 1996. – P. 2125–2127.
5. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика [Электронный ресурс] / Р. Якобсон ; [пер. с англ. И. А. Мельчук] // Структурализм: «за» и «против». – М., 1975. – Режим доступа до статті: <http://philologos.narod.ru/classics/jakobson-lp.htm>. – Назва з екрана.
6. Якобсон Р. Работы по поэтике / Р. Якобсон ; [пер. с англ. В. Туровский, А. Полторацкий, Н. Перцов ; пер. с фр. В. Мильчина ; пер. с нем. О. Седакова] ; сост. и общ. ред. М. Л. Гаспаров. – М. : Прогресс, 1987. – С. 99–132.
7. Metaphysical Lyrics and Poems of the Seventeenth Century. Donne to Butler / select. and ed. by H. J. C. Grierson. – New York : Oxford University Press, 1959. – 244 p.

8. Eliot T. S. Selected Essays / T. S. Eliot. – London, 1972. – 536 p.
9. Duncan J. E. The Revival of Metaphysical Poetry. The History of a Style, 1800 to the Present / J. E. Duncan. – New York : Octagon Books, 1969. – 227 p.
10. Phillips C. Notes / C. Phillips // Hopkins G. M. Poems. The Oxford Authors / G. M. Hopkins ; ed. by C. Phillips. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 1986. – P. 307–399.
11. Hopkins G. M. Poems. The Oxford Authors : [поезії] / G. M. Hopkins ; ed. by C. Phillips. – Oxford ; New York : Oxford University Press, 1986. – 429 p. – (Першотвір).
12. Hopkins G. M. Poems : [поезії] / G. M. Hopkins // The Norton Anthology of English Literature. Major Authors. – Sixth Edition. – New York ; London : WW Norton & Co. Inc., 1996. – P. 2125–2134. – (Першотвір).
13. Low A. Metaphysical Poets and Devotional Poets / A. Low // George Herbert and the Seventeenth Century Religious Poets. Authoritative Texts. Criticism / ed. by M. A. Di Cesare. – New York : WW Norton & Co. Inc., 1978. – P. 221–232.
14. Quevedo y Villegas F. de. Poesía Original Completa : [поезії] / F. de Quevedo y Villegas. – Barcelona : Planeta, 1981. – 1393 f.
15. Blecua J. M. Introducción / J. M. Blecua // Quevedo y Villegas F. de. Poesía Original Completa / F. de Quevedo y Villegas. – Barcelona : Planeta, 1981. – F. IX–XXXIV.
16. The Catholic Encyclopaedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу до енциклопедії: <http://www.newadvent.org/cathen/13407a.htm>. – Назва з екрана.
17. Бердяев Н. А. Самопознание. Опыт философской автобиографии / Н. А. Бердяев. – М. : Книга, 1991. – 446 с.
18. Donne J. Holy Sonnets : [поезії] / J. Donne // The Sonnet. An Anthology. A Comprehensive Selection of British and American Sonnets from the Renaissance to the Present / ed. by R. M. Bender and C. L. Squier. – New York : Washington Square Press, 1987. – P. 99–105. – (Першотвір).
19. Smith J. On Metaphysical Poetry / J. Smith // Scrutiny. – 1933. – Vol. II, № 3. – P. 222–239.
20. White H. C. The Metaphysical Poets. A Study in Religious Experience / H. C. White. – New York : Collier Books ; London : Collier-MacMillan Ltd., 1966. – 414 p.

Tetiana Riazantseva

GERARD MANLEY HOPKINS' SONNETS OF DESOLATION IN THE PARADIGM OF METAPHYSICAL POETRY

The article considers the works of the great British author G. Manley Hopkins in the paradigm of metaphysical poetry. It offers a comparative analysis of "Sonnets of Desolation" and the works of European metaphysical poets of the 17th century, pointing out their similarities and differences in theme, poetics and style.

Keywords: Gerard Manley Hopkins, Sonnets of desolation, metaphysical poetry, English “metaphysical school” of 17th century, polysemy, semantical game.

УДК 821.161.2

Бровко О. О.

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАВНИХ НОВЕЛ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 20-х – ПОЧАТКУ 30-х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ

Оповідні стратегії української прози свідчать про тісний зв'язок між сучасними і традиційними способами організації текстів. Розкриттю наративного потенціалу прозових творів малого жанру сприяють виокремлені варіації розповідних інстанцій на відповідних рівнях художньої комунікації.

Ключові слова: вставна новела, наративні структури, оповідні стратегії, українська проза 1920–1930 років.

В історії новітнього українського письменства пошуки в галузі творення нових форм спрямували розвиток ускладнених наративних структур, номінованих «текст у тексті». Цю категорію літературознавці інтерпретують як своєрідну гі-

перриторичну побудову, іманентною ознакою якої є те, що основний текст спрямований на опис або написання іншого тексту. Відповідно до наратологічних теорій науковці звертають увагу на відмінності дискурсу та дієгесису, зосе-